

Un deceniu de la 9/11

Conf. univ. dr. Nicolae IANCU

Serviciul Român de Informații

e-mail: iancu.nicu@gmail.com

Motto

*„A construi poate
însemna o sarcină lentă și
laborioasă de ani de zile. A
distruge poate fi actul necugetat
al unei singure zile.”*

(Winston Churchill)

Abstract

Theoretical review of security concepts has increased constantly in the last few years. Security literature is vast but, all of a sudden analysis indicators become obsolete or irrelevant have. Establishing general available characteristics of the security remains a challenge. The security events dynamics poses an overwhelming challenge for the decision makers' political agenda priorities. The wide range of risks and rhythm of significant security events determine a difficult enterprise for security theories. A scientific analysis of the security evolutions entails a profound historical introspection and an appropriate understanding of the security events with significant impact over the global evolutions.

Probably in the next period of time, hundreds of papers will be written regarding the period since 9/11. The aim of this paper is neither to identify the causes of the 9/11 event nor to establish the utility and the implementation level of subsequent measures planed to prevent similar events in the future. This paper aims to provide a perspective over the security context of the last 20 years, period of time dramatically divided in two decades by the unprecedented shock and suffering in the history of the United States from 9/11.

Keywords: September 11, 2001; „Iron Curtain”; globalization; intelligence; security environment; NATO; New World Order; Cold War; Security, terrorism; European Union.

Deceniul dinainte de 9/11

La sfârșitul anilor '80 totul părea controlabil și relativ ușor de înțeles. Divizarea sferelor de influență în două blocuri militare separate, simbolic, de o cortină de fier și standardizarea factuală a tipului de acțiune pe frontul Războiului Rece au produs o erodare a gândirii strategice anticipative printr-o modelare excesivă a prognozelor de securitate și o constanță pregnantă a indicatorilor de referință în realizarea analizelor strategice, operaționale sau tactice. Știm astăzi cât de aproximative au fost estimările reperelor de forță cuantificate în balanța de putere: numărul de componente nucleare, nivelul operațional real al diviziilor blindate, mobilitatea și puterea de foc a unităților combatante, eficiența rețelelor informative, calitatea informațiilor etc. Dar în anii '80 acestea reprezentau fundamente inexorabile ale prognozelor de securitate. Gradul de certitudine al mediului de securitate părea foarte ridicat, o posibilă provocare majoră din partea uneia dintre părți fiind doar o ipoteză abstractă a teoriei jocurilor de război.

Principalele caracteristici ale mediului de securitate din perioada Războiului Rece pot fi sintetizate astfel: existența unui singur inamic major care reprezenta o țintă simplă și inertială (previzibilă); presiune de timp scăzută; existența unor analiști mult mai experimentați, rodați pe o tematică staționară; surse de informații bine stabilite (Cooper, 2005). În baza acestor caracteristici, analiștii de *intelligence* au fost capabili să creeze baze de date relevante și să se concentreze pe tematici clar conturate și bine organizate. Aspectele culturale, societale și umane erau subjugate dimensiunii statale, iar dinamica relațiilor ierarhice era cunoscută și nu suferea schimbări majore.

Dezmembrarea surprinzătoare a Uniunii Sovietice a dăruit întreg acest eșafodaj peste noapte. Dintr-o dată lumea s-a trezit într-un context mult mai complex și, în mod cert mai confuz, dominat de o unică superputere, Statele Unite ale Americii, pe fondul apariției unor amenințări la adresa securității în forme cu totul noi. Destrămarea Uniunii Sovietice a condus în primul rând la apariția unor noi state, fenomen propagat și în afara granițelor unionale, ceea ce a dus implicit la apariția unor zone cu identitate proprie, disponibile pentru acaparare în interiorul sferelor de influență. Procesul de transformare a granițelor a generat în mod inerent și declanșarea unor tensiuni latente de natură istorică, culturală sau etnică. Nevoia crescândă de asigurare a unei stabilități în regiunile bogate în resurse energetice a determinat apariția unor noi modalități de manifestare a dominației prin soluții inedite de asociere a statelor poziționate în afara

cadrelor oferite de organizațiile internaționale existente. Formele extrem de dure de manifestare a terorismului, proliferarea armelor de distrugere în masă, amenințările specifice spațiului cibernetic, izbucnirea unor conflicte armate pe spații extinse din Balcani și până în Extremul Orient sau din Caucaz până în sudul Africii au pus sub semnul întrebării viabilitatea procedurilor clasice de proiectare a agendelor de securitate națională.

Într-un timp foarte scurt s-a conturat un nou spectru de amenințări complet diferit de riscurile de securitate prevalente în timpul Războiului Rece. Însă, în ultima decadă a secolului XX, metodologiile de analiză și prognoză nu au mai ținut pasul cu evoluțiile mediului de securitate. Principala diferență a fost determinată de „caracterul foarte pronunțat de incertitudine în ceea ce privește obiectivele adversarilor, viteza și nivelul de manifestare a acțiunii” (Goldman, 2001). Mai mult, apăruseră incertitudini determinate de tehnologiile ce trebuie contracarate și de fenomenologia conflictului prezumat. Ecuația complexă a incertitudinii a concurat la imposibilitatea stabilirii cu obiectivitate a scalei riscurilor în manifestarea amenințărilor. Perioada a fost marcată de o serie de eșecuri majore ale intelligence-ului de nivel strategic. Incapacitatea de avertizare timpurie a fost reliefată de inexistența armelor chimice irakiene, invocate ca principală sursă de insecuritate în regiunea Orientului Mijlociu începând cu 1991. De asemenea, inconsistența analizelor de intelligence a condus la proliferarea pronunțată a armelor de distrugere în masă, la manifestarea violentă a terorismului strategic începând cu atentatul asupra turnurilor World Trade Center din 1993, la punerea în practică a programului nuclear nord-coreean în 1994, la apariția rețelei globale a fundamentalismului islamic începând cu 1996, la intrarea Indiei și Pakistanului în rândul statelor deținătoare de arme nucleare în 1998 și în final la atacul fără precedent asupra simbolurilor democrației și puterii americane din 11 septembrie 2001 (Cooper, 2005) (Fukuyama, 2007) (Brzezinski, 2008).

Deși această lucrare nu își propune să detalieze cauzele care au făcut posibilă producerea atacurilor de la 11 septembrie, nu poate fi neglijat contextul instituțional al agențiilor americane de securitate după căderea zidului Berlinului. Nevoia definirii unui nou adversar și imperativul deținerii poziției de lider al informației strategice în susținerea deciziilor politice au favorizat apariția unei competiții acerbe între agenții. Pe lângă poziționarea în cadrul sistemului de securitate, devine esențial accesul la resursele bugetare. „Bugetul este cea mai importantă declarație politică a oricărui guvern. Partea de cheltuieli a bugetului ne spune « cine ce primește » din fondurile publice, iar partea de venituri ne spune « cine

suportă costurile »” (Mintzberg, 2008). Atunci când în „partea de cheltuieli” se găsesc serviciile de informații, publicul devine mult mai sensibil, iar guvernării trebuie să găsească un limbaj ancorat în sistemul de valori al națiunii prin formularea de priorități ale securității naționale ca fundamente ale bunăstării cetățeanului. După ’90, competiția pentru obținerea de resurse financiare s-a reflectat în incapacitatea definirii priorităților pentru securitate și într-o slabă coordonare a activităților de culegere și analiză a informației (Cooper, 2005). Consecința iminentă a fost acutizarea disfuncțiilor în cooperare, identificate printre principalele cauze ale eșecului anticipării atacurilor teroriste de la 11 septembrie. Cauza lipsei de comunicare dintre agențiile de intelligence a fost atribuită de specialiști factorului uman, mecanismele de cooperare fiind prevăzute în mod corespunzător de cadrul legislativ, în deplin acord cu principiile „nevoii de a cunoaște”, respectiv „nevoii de a disemina”, după cum relevă un raport destinat Comisiei 9/11, declassificat în 2009 (Grewe, 2004).

Căderea Zidului Berlinului a însemnat și schimbarea sistemului lent care dominase politica internațională după finalul celui de-al Doilea Război Mondial cu un sistem nou, „foarte bine uns și interconectat”, numit globalizare (Friedman, 2008). Să ne amintim totuși că înainte de globalizare s-a vorbit, este adevărat pentru scurt timp, despre un alt concept, „noua ordine mondială”. Acest concept asumat de președintele Bush senior a marcat o perioadă agitată în care s-a produs fragmentarea progresivă a Uniunii Sovietice, finalizată odată cu votul a 50 de milioane de locuitori ai Ucrainei pentru independență, la 1 decembrie 1991, dată ce poate fi considerată momentul de debut al supremației globale a Statelor Unite. Zbigniew Brzezinski sintetizează sugestiv conceptul de „nouă ordine mondială”:

O sintagmă ce avea avantajul de a însemna multe lucruri pentru mulți oameni. Pentru tradiționaliști, „ordinea” sugera stabilitate și continuitate; pentru reformatori, adjectivul „nouă” implica o reorganizare a priorităților; pentru internaționaliștii idealiști, accentul pus pe „lume” comporta mesajul benign potrivit căruia universalitatea reprezintă steaua călăuzitoare a politicilor. (Brzezinski, 2008)

După rafinarea modelelor intelectuale ale noilor evoluții s-a cristalizat viziunea privind globalizarea. Ultimii zece ani ai secolului trecut au consemnat deschiderea a numeroase piețe globale, guvernate preponderent de încrederea investitorilor decât de puterea tradițională a statului. Avântul tehnologiilor concomitent cu expansiunea democrației în

lume au oferit oportunități unice pentru dezvoltare. În sine globalizarea pava un traseu cu sens unic spre democrație. Thomas Friedman conchide:

Acest nou sistem al globalizării – în care zidurile dintre țări, piețe și discipline sunt dărâmate într-o măsură tot mai mare – constituie un stadiu fundamental nou al noilor probleme, iar singura cale de a-l analiza, de a-l înțelege și de a-l explica este arbitrarea tuturor celor șase dimensiuni [piețele financiare, politica, cultura, securitatea națională, noile tehnologii și mediul înconjurător] accentuând perspective diferite, în momente diferite și în situații diferite, dar înțelegând întotdeauna că interacțiunea tuturor acestora reprezintă, cu adevărat, trăsătura definitorie a relațiilor internaționale actuale. De aceea, numai un globalist poate conecta în mod sistematic diferitele puncte, poate recunoaște sistemul globalizării și poate pune astfel ordine în haos. (Friedman, 2008)

În această simbioză globalizare-democrație, securitatea a căzut în mod inerent pe planul secund, în primul rând ca urmare a avântului economic al piețelor emergente. Fluxurile financiare impresionante și ratele de creștere economică care demolau orice teorie a raționalității au determinat declararea triumfului definitiv al liberalismului și economiei de piață ca cel mai eficient mijloc de organizare socială, fiind practic anunțat sfârșitul istoriei (Fukuyama, 1998). Era pusă sub semnul întrebării însăși viabilitatea statului ca fundament al teoriei relațiilor internaționale. Securitatea mai putea fi acceptată doar din perspectiva conceptului de *soft power* al lui Joseph Nye, construit pe valori, cultură, politici și instituții în scopul „atragerii” și „cooptării” în contrast cu „coerciția” și „acapararea”. Globalizarea are, bineînțeles, propria formă de manifestare a riscurilor, de la simplele neplăceri ale unei vieți excesiv de dinamice la vulnerabilitățile imense ale infrastructurilor vitale ale societății și dilema privind rolul securității private în asigurarea securității naționale.

Liberalizarea extinsă a piețelor a determinat în primul rând o competiție acerbă pentru accesarea resurselor energetice, în mod natural limitate. Primul deceniu al erei postindustriale anticipată încă de la începutul anilor '80 de Alvin Toffler, a marcat o perioadă de redesenare a faaliilor geostrategice din perspectiva necesității de a surprinde rolul și influența factorilor energetici sau impactul spațiului cibernetic asupra raționalului. A fost perioada bugetelor masive pentru stabilizare și reconstrucție, îndreptate spre regiunea Europei de Est și preponderent spre spațiul ex-sovietic pentru

ținerea sub control a armelor de distrugere în masă și izolării sau dezamorsării conflictelor înghețate. Această ultimă decadă a secolului XX a fost etapa proliferării formatelor multilaterale de cooperare și dialogului. Alianța Nord-Atlantică era mai puternică decât oricând. Comunitatea Europeană își consolida integrarea. Au fost anii dinamizării construcției europene, la 7 februarie 1992 se semna Tratatul de la Maastricht prin care se instituia Uniunea Europeană, urmând o perioadă de 15 de ani extindere, de la 12 state fondatoare la 27 de state, odată cu aderarea României și Bulgariei, în 2007.

Retorica primilor ani de după căderea Zidului Berlinului era că America și Europa vor juca împreună rolul de administrator global, într-o realitate strategică determinată de un parteneriat atlantic irefutabil. Acest parteneriat excedea cu mult dimensiunea apărării colective. Apartenența la acest spațiu asigura, în sine, suficiente garanții de securitatea încât state precum Suedia sau Finlanda să se simtă confortabil cu statutul lor de neutralitate, necesitatea intrării în NATO rămânând o simplă premisă de analiză teoretică. În schimb, statele care veneau din spatele Cortinei de Fier și-au stabilit ca principal obiectiv politic accederea în Alianță. În iulie 1997, Polonia, Cehia și Ungaria au fost invitate oficial să adere la NATO, la numai două luni după nașterea *Consiliul Permanent Comun NATO-Rusia*, care avea să devină, în 2002, *Consiliul NATO-Rusia*, for de dialog politic cu „obiectivul de intensificare a acțiunilor comune în zone de interes reciproc și de a acționa împreună împotriva riscurilor și amenințărilor la adresa securității”¹ Un astfel de dialog era imposibil de acceptat în urmă cu numai un deceniu.

Ascensiunea Asiei era percepută ca o realitate a unei evoluții raționale pe termen lung, iar rolul principal în acest areal urma să fie deținut de Japonia, ca al treilea pilon al democrației „occidentale”. China cunoștea primele evoluții ale unei transformări sociale orientată spre încurajarea prudentă a inițiativei private, pe fondul dificultăților induse de menținerea controlului politic asupra tuturor regiunilor din interiorul propriilor granițe. În 1994, China primea din partea Statelor Unite clauza națiunii celei mai

¹ NATO-Russia Relations: A New Quality, Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation, <http://www.nato.int/docu/basic/txt/b020528e.htm>.

favorizate din care fuseseră eliminate prevederile referitoare la drepturile omului și i-a deschis astfel drumul spre Organizația Mondială a Comerțului, fundament al extraordinarelor evoluții economice viitoare.

Din perspectiva interesului prezentei lucrări, nu trebuie neglijat faptul că destrămarea Uniunii Sovietice a avut un impact determinant asupra echilibrului din Orientul Mijlociu, urmare a dispariției sprijinului pe care URSS îl acorda statelor arabe, în special Irakului și Siriei în disputa acestora cu Israelul. Procesul de pace israeliano-palestinian a cunoscut evoluții sinuoase. De asemenea, înfrângerea sovieticilor în Afganistan a creat un vid de securitate în această regiune, care ulterior se va dovedi determinant pentru evoluțiile globale. La mijlocul anilor '90 Iranul semnează cu Rusia parteneriatul pentru construirea centralei Bushehr, profilând astfel o nouă sursă majoră de tensiune în Orientul Mijlociu. În aceeași perioadă, talibanii ocupă Kabulul instituind un regim fundamentalist islamic asupra unui stat puternic divizat pe criterii tribale. Terorismul îndreptat împotriva Occidentului și în special asupra Statelor Unite se intensifica pe măsură ce evoluțiile politice din regiune mergeau din ce în ce mai mult spre extreme.

Deceniul de după 9/11

La un deceniu de la sfârșitul Războiului Rece a avut loc cel mai dramatic act terorist din istorie, atunci când, la 11 septembrie 2001, Statele Unite au fost atacate în interiorul propriilor granițe de grupul islamist radical al-Qaeda. Ziua de 11 septembrie 2001 a determinat schimbarea fundamentală a modului de percepere a nevoii de securitate. Thomas Friedman evidențiază tragismul momentului 11 septembrie punându-l în antiteză cu data de 9 noiembrie 1989:

Gândindu-mă la ultimii 15 ani, în care lumea s-a aplatizat, mă frapează faptul că viața ne-a fost puternic schimbată de două date: 9.11 și 11.9, care reprezintă cele două forme rivale de imaginație ce acționează astăzi în lume: imaginația creatoare a lui 9 noiembrie și imaginația distrugătoare a lui 11 septembrie. Una a dărâmat un zid și a deschis ferestrele lumii [...] prin care privim. A făcut accesibilă o jumătate de planetă și i-a transformat pe locuitorii de acolo în potențiali parteneri și concurenți. Cealaltă a distrus World Trade Center, închizându-i pentru totdeauna ferestrele spre lume și ridicând între oameni alte ziduri, invizibile și solide, tocmai când credeam că 9 noiembrie le-a nimicit pentru totdeauna. (Friedman, 2008)

Starea de confuzie la nivelul politicii mondiale care a urmat după 11 septembrie 2001 și noua abordare agresivă a strategiei de securitate de către Statele Unite au creat presiune asupra guvernelor din întreaga lume pentru a-și defini poziția față de atitudinea ofensivă de luptă împotriva terorismului impusă de Washington. Alternativele au fost clar exprimate de regimul neoconservator al lui George W. Bush: în lupta împotriva forțelor terorii nu există neutralitate, cine nu este alături de Statele Unite se situează pe poziția de a fi împotriva sa. Această atitudine extrem de tranșantă a făcut ca cea mai mare parte a decadelor de după 11 septembrie 2001 să fie marcată de influența deciziilor administrației americane în domeniul securității globale. Administrația Bush a inițiat măsuri politice de amploare, care au schimbat fundamental atât poziția statului american în relația cu proprii cetățeni, cât și poziția Statelor Unite în plan global. Deciziile fără precedent în domeniul securității pornesc de la adoptarea de către Congres a „Patriot Act” și merg până la invadarea Afganistanului și Irakului. Este epoca manifestării unui nou model de utilizare a forței din perspectiva manierei de formulare a direcțiilor de acțiune pentru reducerea riscurilor și eliminarea amenințărilor la adresa securității naționale. Prin documentele strategice ale securității naționale este asumat dreptul Statelor Unite de a utiliza în mod neîngrădit forța împotriva statelor considerate inamici ai democrației și libertăților fundamentale ale omului, fiind astfel adoptată strategia atacurilor preventive, în detrimentul atitudinii reactive ca răspuns la agresiuni².

Imensa concentrare de resurse de securitate în regiunea Orientului Mijlociu Extins și în Afganistan în deceniul ce a urmat după 11 septembrie pare să susțină în totalitate teoria lui Huntington referitoare la rolul determinant al „conflictului civilizațiilor” în evoluția politicii globale de după sfârșitul Războiului Rece. Sunt vremurile de apogeu ale hegemoniei americane globale. Militarii americani au fost dislocați în comandamente și baze militare noi din Caucaz până în Filipine și din Cornul Africii până în Asia Centrală. Practic Statele Unite au trupe combatante desfășurate pe toate continentele și exercită controlul asupra tuturor oceanelor lumii. Părea să fie epoca îngemănării succesului tuturor doctrinelor expansioniste americane, Wilson, Truman, Carter, Bush I și Bush II. Amplitudinea la care a ajuns puterea Statelor Unite este surprinsă elocvent de Zbigniew Brzezinski:

² Dreptul la acțiune preemtivă din doctrina Bush 2002.

Autoîncoronarea președintelui american ca Lider Global a fost un moment al timpului istoric, chiar dacă nu o dată precisă în calendar, având loc după prăbușirea Uniunii Sovietice și sfârșitul Războiului Rece. Președintele american a început să se comporte pur și simplu ca lider global, fără a avea vreo binecuvântare internațională oficială. Presa americană l-a proclamat ca atare, străinii s-au aplecat în fața lui, iar vizita la Casa Albă (ca să nu mai vorbim de Camp David) a devenit punctul culminant din viața politică a oricărui șef de stat sau de guvern. Călătoriile prezidențiale în străinătate au adoptat pompa expedițiilor imperiale, întrecând cu mult, din punctul de vedere al amplitudinii și exigențelor legate de securitate, ceremonialul omologilor. (Brzezinski, 2008)

Totodată, perioada de după 11 septembrie produce o puternică disoluție a autorității organizațiilor de securitate consolidate și general recunoscute. Este momentul în care aceste organizații sunt considerate prea birocratice și inerte pentru ritmul de transformare a mediului de securitate și atunci când se manifestă disfuncții, un sistem privit prin intermediul caracteristicii de autoreglare, poate căuta noi forme de manifestare. O astfel de formă de asociere conjuncturală a statelor care își are sorginea în atacurile de 11 septembrie este Coaliția internațională de luptă împotriva terorismului sau Coaliția de voință, constituită pe imperativul promovării și protejării drepturilor fundamentale ale omului și principiilor democrației occidentale. Această schimbare de paradigmă a securității este surprinsă extrem de rațional de Fareed Zakaria:

Statele Unite nu au avut nevoie de restul lumii sau de vechile mecanisme de legitimitate și cooperare. Noul imperiu global era cel care trebuia să creeze o nouă realitate – și acest argument a funcționat. Formula care explică politica externă a lui Bush este simplă:

Unipolaritate + 11 septembrie 2001 + Afganistan = Unilateralism + Irak (Zakaria, 2009)

Campania din Afganistan a beneficiat de o largă susținere populară în Statele Unite și de un sprijin internațional aproape unanim. A fost un

moment încărcat de emoție la scară globală. În schimb, deși o parte a apropiaților președintelui George W. Bush promovau cu vehemență necesitatea unui atac asupra Irakului ca o consecință logică a invaziei Afganistanului, această opțiune a fost extrem de controversată pe scena politică americană și pe plan internațional³. Guvernul taliban din Afganistan care adăpostea liderii Al-Qaeda și găzduia taberele de antrenament ale teroriștilor a fost răsturnat rapid de intervenția militară a Statelor Unite și aliaților săi. După un an și jumătate, regimul de la Bagdad a lui Saddam Hussein a fost spulberat, la rândul lui, de o puternică invazie terestră a trupelor americane. La 1 mai 2003, președintele Bush anunța obținerea victoriei în Irak printr-un discurs susținut în mod simbolic pe USS Abraham Lincoln⁴, în timp ce, secretarul apărării Donald Rumsfeld, anunța încetarea acțiunilor majore de luptă din Afganistan⁵. Au urmat operațiunile de asigurare a securității și reconstrucție a celor două țări, care au consumat și consumă și astăzi resurse uriașe.

Campania globală de luptă împotriva terorismului a ținut prima pagină a agendelor de securitate ale întregului Occident în prima jumătate a primului deceniu al secolului XXI. Cele două fronturi din Irak și Afganistan au prins ca într-un clește un alt adversar extrem de ostil al democrației, Iranul, care se presupune că devenise o sursă de alimentare și tranzit a forțelor insurgente din cele două țări, deci principalul factor de insecuritate a regiunii, statut amplificat și de continuarea programului său nuclear. În acest context de securitate regională, Israelul începe, în 2003, construirea zidului de securitate la granița cu teritoriile locuite de palestinieni, urmare a acordului celor două părți pentru o soluție care implică existența a două state.

Începutul noului secol a însemnat și continuarea unei perioade de puternic avânt economic global, cu rate de creștere accentuată în aproape

³ Adjunctul secretarului apărării, Paul Wolfowitz, a susținut tranșat necesitatea unui atac asupra Irakului, dar ideile sale au fost puternic combătute de secretarul de stat Colin Powell, fost șef al Statului Major General al Forțelor Armate ale SUA în perioada primului război din Golful Persic din 1991. Se pare că președintele Bush l-a încurajat pe Wolfowitz să-și amplifice discursul privind necesitatea unui nou război în Irak, alături de Condoleezza Rice, consilierul pentru securitate națională de la Casa Albă și Lewis Libby, șef de cabinet al vicepreședintelui Richard „Dick” Cheney. De asemenea, în plan internațional, Franța, Germania și Rusia și-au declarat față de dezacordul privind invazia Irakului.

⁴ <http://uspolitics.about.com>; <http://www.cbsnews.com> etc.

⁵ <http://www.foxnews.com>.

toate regiunile. Se remarcă ascensiunea Chinei susținută de o politică externă concentrată exclusiv asupra comerțului. Pe acest fond, China începe să capete un profil geostrategic din ce în ce mai relevant. Se remarcă, de pildă, interesul său pentru construirea relațiilor economice cu Africa, continent cu bogate resurse naturale, în special petrol și gaze. Unii analiști atribuie cotele de creștere economică record ale unor state africane tocmai relațiilor acestor țări cu China. Numai că această expansiune economică a Chinei pe teritoriul continentului african se realizează pe spațiul economic, politic și militar ocupat odinioară sau în prezent de unele state europene și de Statele Unite. Acest lucru va conduce în mod inerent la fricțiuni a căror formă de manifestare sau anvergură este încă greu de anticipat. În egală măsură, China a devenit eficientă din punct de vedere diplomatic în arealul geografic de care aparține, construindu-și cu abilitate în ultimii 20 de ani o nouă poziție, de „largă responsabilitate”, urmare a unei politici de „ascensiune pașnică”, ca etapă intermediară spre câștigarea poziției de lider regional. În fapt, Beijingul nici nu își dorește această poziție în prezent, rămânând concentrat pe menținerea dinamicii economice în detrimentul asumării unor responsabilități extinse în planul securității regionale, zonă pe care ar intra în conflict de interese strategice cu cele ale Statelor Unite și ale Japoniei. Deocamdată relațiile dintre Statele Unite, Uniunea Europeană și China sunt în stadiu de *status quo*. Relația economică americano-chineză, în special, este una de dependență reciprocă. China are nevoie de piața americană pentru a-și vinde produsele, în timp ce Statele Unite au nevoie de finanțele chineze pentru echilibrarea datoriei externe. În mod evident securitatea este profund determinată de acest tip de relații economice complexe pe o piață care excede cadrul formelor clasice de organizare statală și induce noi dimensiuni de referință și analiză.

Nu pot trece la formularea câtorva concluzii fără a reaminti faptul că, în 2008, s-a produs cea mai gravă criză financiară a lumii din 1929 până în prezent, care a deschis calea unei puternice recesiuni economice globale. Acest moment de încercare pentru principiile economiei de piață și ale liberului schimb poate oferi și oportunitatea unor reflecții asupra cauzelor și urmărilor succesului sau ale eșecului deciziilor strategice. Fareed Zakaria valorifică această stare de incertitudini economice pentru a face o profundă introspecție a ultimilor 20 de ani:

În ultimele două decenii ne-am petrecut mult timp și investim energie și atenție făcându-ne griji cu privire la crize și colapsuri în economia

mondială, la terorism, șantaj nuclear și război în peisajul geopolitic. Este firesc – faptul că ne pregătim pentru ce e mai rău ne poate ajuta să îl prevenim. Și, într-adevăr, am primit câteva vești proaste – de la războaiele din Balcani și Africa la terorismul din întreaga lume, crizele economice din Asia de Est, Rusia și, cel mai grav, din Statele Unite. Dar, concentrându-ne asupra perspectivelor negative, am rămas, totodată, nepregătiți pentru multe dintre marile probleme cu care ne confruntăm: care nu sunt roadele eșecului, ci ale succesului. Faptul că trăim într-o lume a dezvoltării economice sincrone ridică o serie de dileme complexe și cu potențial letal. (Zakaria, 2009)

Concluzii

După 20 de ani de la căderea Zidului Berlinului ne găsim în etapa în care experții militari și civili pe de o parte, factorii de decizie politică pe de altă parte și toți împreună, caută elementele comune de limbaj pentru consolidarea unei noi arhitecturi de securitate. Redefinirea securității, identificarea corectă a factorilor de risc și amenințărilor și definirea unei noi taxonomii a domeniului devin astfel fundamentale pentru abordarea strategică a securității și apărării. Reformulările conceptuale se dezvoltă în două direcții, una extensivă și una intensivă, determinate de extinderea ariei de cuprindere și aprofundarea studiului securității. Prin extinderea ariei de cuprindere a studiului securității se înțelege includerea impactului politicii interne, a situației economice și a instituțiilor internaționale asupra securității, în condițiile menținerii statului ca principial referențial. Aprofundarea studiului securității are în vedere creșterea relevanței cognitive a individului și a identității sale sociale. Evoluțiile actuale pot fi văzute ca o întoarcere la originile gândirii dialectice a securității, bazată pe discursul epistemic.

În prezent, este aproape unanim acceptat că viitorul va însemna ascensiunea „restului”. Dar aceasta presupune un proces îndelungat și anevoios. Statele Unite vor avea în continuare un rol vital în relațiile internaționale, alături de Uniunea Europeană, China, India, Brazilia, Rusia și alte țări aflate în ascensiune. Rolul acestora se va manifesta în mod pregnant la nivel regional, dar influențele globale nu vor fi de neglijat. Aceste influențe vor fi în mod evident diferite de statutul clasic de superputere. Caracteristicile defnitorii vor fi dialogul, cooperarea și compromisul, iar

formele de manifestare a puterii se vor concretiza în impunerea agendelor de securitate și dimensionarea parteneriatelor politice, economice sau militare. Se poate accepta, ca o concluzie, că are loc un proces de transformare sistemică ce poate conduce, fără a fi încă siguri de asta așa cum afirmă Barry Buzan, la „a patra nouă ordine mondială” a sistemului internațional postmodern (Buzan & Little, 2009).

Bibliografie

1. Brzezinski, Z. (2008). *A doua șansă*. Ploiești: Editura ANTET XX PRESS.
2. Bush, G. W. (2002). *The National Security Strategy of the United States of America*.
3. Buzan, B., & Little, R. (2009). *Sistemele internaționale în istoria lumii*. Iași: POLIROM.
4. Cooper, J. R. (2005). *Curing Analytic Pathologies: Pathways to Improved Intelligence Analysis*. Washington D.C.: Center for the Study of Intelligence.
5. Djuvara, N. (2008). *Războiul de șaptezeci și șapte de ani și premisele hegemoniei americane (1914-1991)*. București: HUMANITAS.
6. Friedman, T. L. (2008). *Lexus și măslinul*. Iași: POLIROM.
7. Fukuyama, F. (2007). *After the Neocons. America at the Crossroads*. London: Bookmarque Lmtd.
8. Fukuyama, F. (1998). *Sfârșitul istoriei și ultimul om*. București: Editura Univers.
9. Goldman, E. O. (2001). New Threats, New Identities and New Ways of War, The Sources of Change in National Security Doctrine. *Journal of Strategic Studies*.
10. Grewe, B. A. (2004). *Legal Barriers to Information Sharing: The Erection of a Wall Between Intelligence and Law Enforcement Investigations*. Washington D.C.: Commission on Terrorist Attacks Upon the United States.
11. Kolodziej, E. A. (2007). *Securitatea și relațiile internaționale, traducere de Ramona-Elena Lupu*. Iași: POLIROM.
12. Mintzberg, H. (2008). *Ascensiunea și declinul planificării strategice*. București: Publica.
13. Toffler, A. (2009). *Power Shift*. New York: Bantam Books.
14. Toffler, A. (2008). *The Third Wave*. New York: Bantam Books.
15. Zakaria, F. (2009). *Lumea postamericană*. Iași: POLIROM.